

ต้นกำเนิด

เทศกาล จีน

ASIAPAC COMIC

Ian Goh Pei ki (โงห์ เป่ กิ)

ASIAPAC COMIC

ต้นกำเนิด
เทศกาลจีน

ภาพประกอบโดย ฟุซุนเจียง

รวบรวมและเรียบเรียงโดย โท่ ไป กี (Goh Pei Ki)

แปลโดย ภัทธพร จงแจ่ม

ASIAPAC • SINGAPORE

คำนำสำนักพิมพ์ Asiapac

พิมพ์ครั้งที่ 1 : มีนาคม 2551

สำนักพิมพ์สุภาพใจ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด

คณะที่ปรึกษา : กิตติ ปิยพสุนทร, เกียรติ ปรัชญาศิลปวุฒิ

ประธานกรรมการบริหาร : บัญชา เฉลิมชัยกิจ

กรรมการผู้จัดการ : โชนรังสี เฉลิมชัยกิจ

บรรณาธิการบริหาร : วรุตม์ ทองเชื้อ

บรรณาธิการเล่ม : มรกต อินทวงศ์

ฝ่ายการตลาด : จิรวรรณ พยาขรินทรังกูร, อัครณัฐ ชุมนุ่ม

ฝ่ายขาย : มนูญชา ศิริวงษ์, อุดร ปัญญาชัย

ฝ่ายโรงพิมพ์ : ไพบูลย์ ซาคเรียนนท์

รวบรวมและเรียบเรียง : โกห์ ไป กี (Goh Pei Ki)

แปลไทย : ภัทราพร จงแจ่ม

เรียบเรียงภาษาไทย : มรกต อินทวงศ์, ศิริวรรณ ม่วงเจริญ

พิสูจน์อักษร : ชลธิดา อุ๋นศิริวงษ์

ภาพปกและภาพประกอบในเล่ม : ฟู่ซุนเจียง (傅春江)

ศิลปกรรม : xiaolin & me

แบบปก : Asiapac Books, Singapore

จัดจำหน่าย : สายส่งสุภาพใจ บริษัท บู้ค ไทม์ จำกัด

14/350 หมู่ 10 ถ.พระราม 2 (ซอย 38) แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. 10150

โทรศัพท์ 0-2415-6797 โทรสาร 0-2416-7744 www.booktime.co.th

พิมพ์ที่ : ฝ่ายโรงพิมพ์ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด

ข้อมูลบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ต้นกำเนิดเทศกาลจีน--กรุงเทพฯ : สุภาพใจ, 2551

180 หน้า

1.งานเทศกาล--จีน. 2.จีน--ความเป็นอยู่และประเพณี. I.โกห์ ไป กี. ผู้รวบรวม

II. ภัทราพร จงแจ่ม, ผู้แปล. III. ชื่อเรื่อง.

394.20951

ISBN 978-974-409-914-3

ชาวจีนมีประวัติศาสตร์อารยธรรมมาช้านาน ข้อมูลเกี่ยวกับต้นกำเนิดของเทศกาลประเพณีจีน ไม่เพียงช่วยให้เราเข้าใจขนบธรรมเนียมและกิจวัตรประจำวันของชาวจีนเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เข้าใจถึงมรดกทางวัฒนธรรมอันอุดมสมบูรณ์ของพวกเขาด้วย ผู้อ่านจะถูกดึงดูดใจให้สนใจที่จะเรียนรู้ถึงเรื่องราวมากมายที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลจีน ว่ามีการวิวัฒนาการไปกับการเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการของอารยธรรมจีน และผลที่ตามมาคือการกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจีน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือที่ว่าด้วยต้นกำเนิดของเทศกาลและเรื่องราวที่น่าสนใจอันเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลต่างๆ เล่มนี้ จะช่วยให้ผู้อ่านซาบซึ้งว่า การเฉลิมฉลองเทศกาลเหล่านี้ช่วยสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของจีนตลอดทั่วทุกมุมโลกได้อย่างไร

ทางสำนักพิมพ์ขอขอบคุณคุณฟู่ซุนเจียง สำหรับภาพประกอบที่มีชีวิตชีวา คุณโกห์ ไป กี สำหรับการรวบรวมเนื้อหา Dr. Lee Cheuk Yin สำหรับคำนำ และคุณ Koh Kok Kiang สำหรับการแปลเป็นภาษาอังกฤษและการเขียนแนะนำ รวมทั้งขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการผลิต สำหรับความมานะพยายามในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

หนังสือชุดวัฒนธรรมจีนโดยฟู่ซุนเจียง

ต้นกำเนิดชนชาติและประเพณีจีน

ต้นกำเนิดเทศกาลจีน

ต้นกำเนิดวัฒนธรรมจีน

ต้นกำเนิดศิลปะพื้นบ้านจีน

ต้นกำเนิดศิลปะการต่อสู้ของจีน

ต้นกำเนิดการทำอาหารจีน

ต้นกำเนิดวัฒนธรรมอาหารจีน

ต้นกำเนิดวัฒนธรรมทิเบต

ต้นกำเนิดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของจีน

ต้นกำเนิดกังฟูวัดเส้าหลิน

คำนำ

เทศกาลประเพณีอาจมองได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ และเป็นผลพลอยได้ของอารยธรรม ยิ่งประวัติศาสตร์ของชาติยาวนานมากเท่าใด ความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของเทศกาลก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น พัฒนาการของวัฒนธรรมจีนสามารถสืบค้นย้อนกลับไปได้ถึง 4,000 กว่าปีก่อนมาแล้ว เทศกาลประเพณีจีนก็ผ่านการเดินทางมาอย่างยาวนานเช่นกัน ตามคำกล่าวของ Prof.Derk Bodde ปราชญ์ชาวอเมริกันว่า บางเทศกาลที่ชาวจีนยึดถือปฏิบัติต่อๆ กันมา เช่น เทศกาลปีใหม่ (ตามปฏิทินของจีน) และเทศกาลตงจื่อ (冬至 - ช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์โคจรผ่านจุดใต้สุดของเส้นศูนย์สูตร ซึ่งตรงกับวันที่ 21, 22 หรือ 23 ธันวาคม ในสามวันนี้ กลางวันจะสั้นที่สุดและกลางคืนจะยาวที่สุด) เป็นเทศกาลประจำชาติตั้งแต่สมัยต้นราชวงศ์ฮั่นในศตวรรษที่ 2 ก่อน ค.ศ. จะเห็นได้ว่าเทศกาลต่างๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจีนมาเนิ่นนานแล้ว

เทศกาลเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในสังคม และยอมรับขนบธรรมเนียมที่แน่นอนผ่านการปฏิบัติที่เหมือนกัน ในช่วงเริ่มต้นกิจกรรมการเฉลิมฉลองถูกกำหนดขึ้นตามความปรารถนาของผู้คน และสะท้อนความต้องการทางด้านจิตใจของพวกเขา เมื่อเวลาผ่านไป ข้อตกลงร่วมกันได้ถูกก่อร่างขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดเป็นขนบธรรมเนียมเฉพาะตัวที่มีเอกลักษณ์ โดยภาพรวมของเทศกาลก็คือโฉมหน้าทางวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน อันประกอบด้วยตำนาน ความเชื่อ ความโน้มเอียงทางด้านจิตใจ และขนบธรรมเนียมของผู้คน ดังนั้น หนทางที่ดีเลิศในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมของชาติใดนั้นก็คือการศึกษาศิลปะประเพณีของชาตินั้นนั่นเอง

เทศกาลประเพณีของจีนมีทั้งความหลากหลายและมีสีสันเป็นอย่างมากยังสามารถจัดเทศกาลประเพณีได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ เทศกาลตามฤดูกาล เทศกาลทางประวัติศาสตร์หรือตำนาน และเทศกาลทางศาสนา เทศกาลปีใหม่จีนและเทศกาลตงจื่อ คือตัวอย่างของเทศกาลตามฤดูกาล เทศกาลตวนอู่ (端午节-เทศกาลบ๊ะจ่างหรือเทศกาลเรือมังกร) และเทศกาลไหว้พระจันทร์

(中秋节) ให้ความรู้สึกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และตำนานอย่างเข้มข้น ในขณะที่เทศกาลจงหยวน (中元节) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะตัวแล้ว เทศกาลเหล่านี้ยังสามารถแบ่งได้เป็นเรื่องราวที่มีหลายแง่มุมแต่มีวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียว

การแบ่งประเภทในอดีตนั้น แบ่งตามวัตถุประสงค์ที่จำกัดเพียงอย่างเดียว เช่น เทศกาลตรวจพล (阅兵节) ในสมัยโบราณ เทศกาลหวนสือ (寒食节) และเทศกาลทางศาสนา เช่น วันประสูติของพระพุทธเจ้า และวันประสูติของเจ้าแม่กวนอิม กิจกรรมต่างๆ มีศูนย์กลางอยู่ที่วัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียว สำหรับการจัดแบ่งประเภทในภายหลัง กิจกรรมต่างๆ ได้ถูกนำมารวมกันและทำให้มีความแตกต่างกัน เพื่อสะท้อนลักษณะอันหลากหลายแง่มุมของงานเทศกาล ตัวอย่างเช่น เทศกาลปีใหม่ การเฉลิมฉลองเริ่มต้นในวันแรกของปีตามปฏิทินจันทรคติ และฉลองเรื่อยไปตลอดเดือน กิจกรรมมากมายได้จัดขึ้นในช่วงเวลานี้ อันประกอบไปด้วยการเตรียมอาหารพิเศษ พิธีส่งเทพเจ้าแห่งเตาไฟขึ้นสวรรค์ การแขวนภาพวาดปีใหม่และคำกลอนคู่ไว้ที่บ้าน การจุดดอกไม้ไฟ การเย็บเยียนญาติสนิทมิตรสหาย การมอบอั่งเปา การชมการเชิดสิงโต ตลอดจนไปชมการแสดงโคมไฟ เป็นต้น แต่ละกิจกรรมมีความหมายแตกต่างกันออกไป แต่ก็มีจุดร่วมเดียวกัน นั่นคือกิจกรรมเหล่านี้ต่างก็มีลักษณะเป็นการเฉลิมฉลองดูไบไม่ผลทั้งที่กำลังมาถึงนี้

นอกจากการยอมรับทางด้านประวัติศาสตร์และความสนุกสนานที่เป็นที่นิยมกันแล้ว เหตุผลสำคัญที่ทำให้เทศกาลจีนกลายเป็นประเพณีนั้น เนื่องจากมันพัฒนามาจากการประพฤติปฏิบัติที่เหมือนกันของคนในสังคม

บางเทศกาลเริ่มต้นจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการเพาะปลูกซึ่งอุทิศให้กับวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง แต่เมื่อเวลาผ่านไป ก็กลับกลายเป็นขนบธรรมเนียมและเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์หลายอย่างมากขึ้น กิจกรรมการเฉลิมฉลองมีเนื้อหามากขึ้น และสร้างความแข็งแกร่งให้กับงานเทศกาล ทำให้หลายเทศกาลได้ฝังรากลึกลงในสังคมจีน อาทิ เทศกาลเซงเม้ง (หรือเรียกชิงหมิง (清明节) ซึ่งเป็นหนึ่งใน 24 ปักข์ตามปฏิทินจีน ในช่วงแรก เทศกาลนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกษตรล้วนๆ แต่ต่อมากลับมีหลายวัตถุประสงค์เพิ่มขึ้นและรวมเข้าไปกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลหวนสือ ที่เป็นเทศกาลเพื่อการเซ่นไหว้และ

ทำความเข้าใจสถานะของบรรพชน แม้ว่าต่อมาภายหลัง จากที่เทศกาลทานสื่อค่อยๆ หายไปจากประวัติศาสตร์แต่ผู้คนกลับเริ่มมองว่า การเซ่นไหว้และทำความเข้าใจสถานะของบรรพชนเป็นกิจกรรมหลักของเทศกาลเซ่งเม้งไปด้วยแล้ว เป็นเรื่องน่าประหลาดใจที่สุดในสังคมทันสมัยเช่นสิงคโปร์ จุดเริ่มต้นอันแท้จริงของเทศกาลเซ่งเม้งที่เป็นการเฉลิมฉลองการเพาะปลูกกลับไม่เป็นที่ทราบกันมากนัก

เทศกาลเรือมังกรเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวจีนยึดถือต่อๆ กันมาและมีจุดเริ่มต้นร่วมกับเทศกาลเซ่งเม้ง ตามความเห็นของนักประวัติศาสตร์ มันเริ่มต้นจากการปฏิบัติเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายและโรคระบาดในเขตอู๋เยี่ยของจีน เมื่อเวลาผ่านไป ก็กลายเป็นวันที่อุทิศเพื่อรำลึกถึงบุคคลในประวัติศาสตร์เช่น ซวีหยวน และโกวเจี้ยน อีกทั้งยังได้ถูกนำไปรวมกับกิจกรรมทางด้านกีฬาและความบันเทิงเช่นการแข่งขันเรือมังกร ซึ่งเหตุการณ์และกิจกรรมทั้งหมดได้รวมเป็นเทศกาลแข่งเรือมังกรในปัจจุบัน

จากพัฒนาการของประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทศกาลประเพณีจีนจะต้องเผชิญหน้ากับการทดสอบและการท้าทายขนาดใหญ่ ดังนั้น “ต้นกำเนิดเทศกาลจีน” จึงเขียนและวาดภาพประกอบขึ้นด้วยท่าที่สบายๆ เพื่อนำผู้อ่านถึงความหมายของเทศกาลประเพณีและกิจกรรมที่น่าสนใจกับความหมายแห่งสีสันของเทศกาลเหล่านั้น ดังที่หลู่ซวี่น นักเขียนนามอุโฆษของจีนได้กล่าวไว้ว่า “จิตวิญญาณของชาติเป็นสิ่งล้ำค่าที่สุด มีเพียงการผ่านพัฒนาการและการเพิ่มพูนขึ้นของจิตวิญญาณนี้เท่านั้น ประเทศชาติจึงจะสามารถก้าวหน้าได้อย่างแท้จริง”

เทศกาลประเพณีจีนแสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณและลักษณะทางวัฒนธรรมของจีน การเข้าใจความหมายของเทศกาลเหล่านี้ทำให้เราเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นของรากเหง้าวัฒนธรรมจีน รวมทั้งช่วยให้เราซาบซึ้งว่าสิ่งใดที่ทำให้ชนชาติจีนประพฤติปฏิบัติเช่นนี้มาตลอดช่วงประวัติศาสตร์อันยาวนานของพวกเขา

Dr. Lee Cheuk Yin

ภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์

(Department of Chinese Studies National University of Singapore)

เกี่ยวกับผู้รวบรวมและเรียบเรียง

แคทเทอร์รีน โกห์ ไป กี (Katherine Goh Pei Ki / 吴珮琪) เกิดปี ค.ศ. 1966 จบการศึกษาทางการออกแบบสิ่งทอจาก Baharuddin Vocational Institute สิงคโปร์ ต่อมา เธอเริ่มเกิดความสนใจทางด้านจีนศึกษาขึ้นมา และในปี ค.ศ. 2003 เธอได้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านภาษาและวรรณคดีจีนจากมหาวิทยาลัยครูแห่งปักกิ่ง (Beijing Normal University) โดยได้ทำวิทยานิพนธ์ว่าด้วยผลงานของอวี้กวงจง (余光中) ที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับ “โรคคิดถึงบ้าน”

แคทเทอร์รีน โกห์ ผ่านงานทางด้านบรรณาธิการมาอย่างโชกโชนเช่นเดียวกับนักสัมภาษณ์ พิธีกร งานสัมภาษณ์ เธอได้เขียนต้นฉบับสำหรับหนังสือของสำนักพิมพ์ Asiapac ดังนี้ *ต้นกำเนิดเทศกาลจีน*, *นางเอ๋อเหาะสู่ดวงจันทร์* และ *ตำนานของจี้กิง*

ปัจจุบันเธอสอนภาษาจีนอยู่ที่ Han Language Centre สิงคโปร์

เกี่ยวกับผู้วาดภาพประกอบ

ฟูซุนเจียง (傅春江) เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1974 ที่นครฉงชิ่ง ในมณฑลเสฉวน ทางตะวันออกเฉียงใต้ของจีน เขาหลงใหลการวาดรูปมาตั้งแต่สมัยเด็ก เขาสำเร็จการศึกษามาทางด้านภาษาจีน ฟูซุนเจียงมีความรักในวัฒนธรรมประเพณีจีนและมีความเพียรพยายามในการวาดภาพการ์ตูนเป็นอย่างมาก

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 เขาได้ทำงานด้านวาดภาพการ์ตูน ผลงานของเขาได้ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง “*เรื่องของว้าว*” และ “*วีรบุรุษขี่ขาลาด*” นอกจากนี้ เขายังมีส่วนร่วมในการผลิตหนังสือ “*หนึ่งปริศนาสำหรับหนึ่งเรื่องราว*”

ผลงานของเขามักมีกับสำนักพิมพ์ Asiapac Books คือ *ต้นกำเนิดชนชาติ* และ *ประเพณีจีน*, *ต้นกำเนิดเทศกาลจีน*, *ประตูสู่วัฒนธรรมจีน*, *กฎสู่ความสำเร็จของจีน*, *คำคมของจูจื่อ*, และ *กฎทองสำหรับความสำเร็จทางธุรกิจ* ทุกเล่มล้วนได้รับการต้อนรับอย่างกว้างขวาง

“ต้นกำเนิดเทศกาลจีน”

วิถีชีวิตของชาวจีนผูกพันอยู่กับเทศกาลต่างๆ ตลอดปี แม้ว่าจะอพยพไปอยู่ยังต่างแดน ก็ไม่ละทิ้งธรรมเนียมปฏิบัติแต่ดั้งเดิม ก่อให้เกิดเป็นวิถีวัฒนธรรมที่ดำรงเอกลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างยาวนาน

ผู้ที่สนใจจะเรียนรู้และเข้าใจความเป็นจีนอย่างลึกซึ้ง จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงที่มาและลักษณะเด่นของเทศกาลต่างๆ ที่ชาวจีนให้ความสำคัญ

นายินดีที่บัดนี้สำนักพิมพ์สุขภาพใจได้จัดพิมพ์หนังสือ “ต้นกำเนิดเทศกาลจีน” ในรูปแบบที่สามารถเข้าใจง่าย เพราะอธิบายเรื่องด้วยภาพการ์ตูนที่มีลายเส้นสวยงามสะอาดตา เด็กอ่านได้ ผู้ใหญ่อ่านดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกหลานจีนในไทยจะเกิดความเข้าใจต่อชนบประเพณีของบรรพชนบุรุษดียิ่งขึ้น

หนังสือชุดนี้ สำนักพิมพ์สุขภาพใจได้รับลิขสิทธิ์อย่างถูกต้องจากประเทศสิงคโปร์ ถือเป็นกาเปิดพรมแดนใหม่ของการเรียนรู้ผ่านสื่อของประเทศที่ได้ชื่อว่ามีประสิทธิภาพสูงที่สุดแห่งหนึ่งในโลก

ประเทศไทยอยู่ใกล้กับประเทศสิงคโปร์เพียงแคคืบ แต่เรากลับเรียนรู้จากสิงคโปร์น้อยมาก เข้าทำนองใกล้เกลือกินต่าง หวังว่าในอนาคตอันใกล้สำนักพิมพ์สุขภาพใจจะเป็นสะพานเชื่อมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ จากสิงคโปร์สู่ไทยอย่างไม่ขาดสาย เพื่อความหลากหลายทางปัญญา และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจร่วมกัน

ด้วยความปรารถนาดี

ประสิทธิ์ ฉกาจธรรม

ผู้จัดการทั่วไป

อาศรมสยาม-จีนวิทยา สมาคมปัญญาภวิวัฒน์

“ต้นกำเนิดเทศกาลจีน”

ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์และอารยธรรมยาวนานหลายพันปีจึงเป็นธรรมดาที่เป็นแหล่งกำเนิดเทศกาลสำคัญมากมาย เทศกาลของชาวจีนที่เราคุ้นเคยกันดี ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน เทศกาลขนมจ้าง เทศกาลเซ่งเม้ง เทศกาลหยวนเซียว เทศกาลตวนอู่ เป็นต้น ซึ่งยังไม่ได้รวมไปถึงเทศกาลของชนเผ่าพื้นเมืองอื่นที่กระจายอยู่ทั่วประเทศจีน องค์ประกอบของเทศกาลสำคัญต่างๆ ของชาวจีนก็จะกระจายเช่นเดียวกับเทศกาลทั่วไปของชนทุกชาติภาษา คือประกอบไปด้วย ตำนานเรื่องเล่า ความเป็นมาของเทศกาล กิจกรรมพิเศษๆ ของคราวสมัยที่จัดกิจกรรมและผู้คนที่เกี่ยวข้อง กิจกรรม เนื่องจากชาวจีนถือว่าเป็นชนชาติกลุ่มใหญ่ มีกลุ่มคนที่นอกจากจะตั้งถิ่นฐานในประเทศมาตุภูมิแล้วยังกระจัดกระจายตั้งหลักแหล่งอยู่ทั่วโลก ดังนั้นชนชาติอื่นๆ ที่รู้จักชาวจีนจึงได้มีโอกาสคุ้นเคยกับเทศกาลสำคัญของชาวจีนได้โดยง่ายและกว้างขวางเป็นที่สุด เหตุและปัจจัยที่ทำให้เทศกาลของชาวจีนเป็นที่รู้จักและแพร่หลายทั่วโลก เช่น เทศกาลตรุษจีนนั้น นอกจากมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหลายอย่าง เฉพาะเรื่องการทำสีแดงมาเป็นสัญลักษณ์ของเทศกาลก็ทำให้วันปีใหม่ของจีนมีลักษณะที่แตกต่างจากประเทศอื่นโดยสิ้นเชิงซึ่งยังไม่รวมถึงความเชื่อในเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลตรุษจีนอีกด้วย ชาวจีนให้ความสำคัญต่อการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันแบบหยินหยาง การใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนแล้ว ยังให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของครอบครัว เทศกาลสำคัญๆ ของจีนจึงมีองค์ประกอบหลักที่ขาดไปเสียไม่ได้คือสมาชิกภายในครอบครัว เรียกได้ว่าหากพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมของเทศกาลสำคัญของชาวจีนน่าจะมีความหมายนัยถึงการประสานความสัมพันธ์ของคนภายในครอบครัว หรือการเสริมสร้างความอบอุ่น ความผูกพันของสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ โดยการสร้างความผูกพันของสมาชิกในครอบครัวที่ปรากฏจากกิจกรรมแต่ละเทศกาลของชาวจีนนั้นอาจแตกต่างจากหลายๆ ประเทศเสียด้วยซ้ำ กล่าวคือมีการเชื่อมโยงความคิดเรื่องการให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นการสร้าง ความผูกพันในลักษณะนี้ทำให้ชาวจีนไม่ลืมนิโคตรเหง้าของตน ซึ่งยังผลให้เทศกาลสำคัญของจีนหลายเทศกาลยังคงเป็นที่นิยมแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน

ได้มีนักวิชาการของชาวจีนพยายามที่จะแยกแยะความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” (文化) และ “วัฒนธรรมดั้งเดิม” (传统文化) เหตุที่ต้องมีการแยกแยะคำทั้งสองคำนี้ให้มีความชัดเจนเนื่องจากปัจจุบันมีการตีความคำว่า “วัฒนธรรม” อย่างกว้างขวาง จนทำให้มีความต่างของวัฒนธรรมบริสุทธิ์และวัฒนธรรมไม่บริสุทธิ์เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม นักวิชาการชาวจีนหลายท่านก็ได้ให้คำบัญญัติความหมายของคำว่า “วัฒนธรรมจีนดั้งเดิม” ว่าเป็นเรื่องของวิถีชีวิตหรือลักษณะของกิจกรรมที่ประกอบร่วมกันจนเป็นประเพณีของชนชาติหนึ่งๆ ดังนั้นหากเราต้องการศึกษา “วัฒนธรรมดั้งเดิมของจีน” ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ความสำคัญของเทศกาลต่างๆ ของชาวจีนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หนังสือทางด้านวัฒนธรรมจีนที่ปรากฏในเมืองไทยที่สามารถศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นข้อมูลทางวิชาการได้นั้นจัดว่ายังไม่ค่อยแพร่หลายเท่าที่ควร ส่วนใหญ่หัวข้อวัฒนธรรมจีนจะไปปรากฏเป็นเนื้อหาประกอบในหนังสือทางด้านประวัติศาสตร์จีนเสียมากกว่า หนังสือที่เน้นหัวข้อวัฒนธรรมจีนโดยตรงที่เป็นที่รู้จักและแพร่หลาย เช่น หนังสือ “ประวัติวัฒนธรรมจีน” ของอาจารย์ ล. เสถียรสุด หนังสือ “วัฒนธรรมจีน” ของอาจารย์นิตยา (ซวี) พลพิพัฒน์พงศ์ เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่ายินดียิ่งที่สำนักพิมพ์สุภาพใจได้นำหนังสือชุดต้นกำเนิดวัฒนธรรมจีนจากประเทศสิงคโปร์ ซึ่งคุณโก๋ กิ ไป ก็ เป็นผู้รวบรวมและเรียบเรียง โดยคุณภัทราพร จงแจ่มรับผิดชอบแปลเรื่อง “ต้นกำเนิดเทศกาลจีน” เล่มนี้ซึ่งได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายประกอบกับอาจจะเรียกได้ว่าเป็นหนังสือวัฒนธรรมจีนชุดแรกที่มีภาพการ์ตูนประกอบ มีการเล่าประวัติความเป็นมาและความสำคัญของเทศกาลต่างๆ โดยย่อ ทำให้ผู้อ่านสามารถอ่านไปพร้อมดูภาพประกอบให้อ่านสนุกและจดจำได้ง่าย

และเนื่องจากหนังสือชุดต้นกำเนิดวัฒนธรรมจีนนี้พิมพ์เผยแพร่ในประเทศสิงคโปร์ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่ดีสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาวัฒนธรรมจีนจะได้มีโอกาสศึกษามุมมองของชาวจีนจากท้องถิ่นที่ต่างกันหรือจากปลายปากกาของชาวจีนโพ้นทะเลสำนวนต่างๆ ที่เรียบเรียงเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนหรือเทศกาลจีนก็ตามแต่สามารถศึกษาเปรียบเทียบในระดับลึกซึ้งต่อไปได้

อาจารย์ ดร.จรัสศรี จิรภาส

(谢玉冰博士)

สาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

(华侨崇圣大学中文系)

สารบัญ

อารัมภบท	13
1 เทศกาลปีใหม่(ตามปฏิทินจันทรคติ)	15
เรื่องของตัว “เหนียน”	26
ต้นกำเนิดของคำขวัญคู่	30
การติดภาพเทพพิทักษ์ประตูในวันปีใหม่	36
การนำไม้กวาดไปซ่อน	44
การจุดประทัดไม้ไฟ	52
วันแรกของปีใหม่	56
วันที่สองของปีใหม่	60
วันที่สามของปีใหม่	61
วันที่สี่ของปีใหม่	62
วันที่ห้าของปีใหม่	63
วันที่เจ็ดของปีใหม่เป็นวันสำหรับมนุษย์	64
วันที่แปดของปีใหม่	70
วันที่เก้าของปีใหม่	71
ต้นกำเนิดของขนมเซ่ง	73
กูปี้ไล่ชานกับหม้อไฟ	76
เรื่องของเกี้ยว 1	78
เรื่องของเกี้ยว 2	81
2 เทศกาลโคมไฟ-เทศกาลหยวนเซียว (元宵节)	85
ต้นกำเนิดของหยวนเซียว	86
3 เทศกาลหานสือ (寒食节)	99
4 เทศกาลเซ่งเม้ง-เทศกาลชิงหมิง (清明节)	101
การทับกระดาษหลากส์ไว้บนหลุมฝังศพ	102

5 เทศกาลตวันอุ๋-เทศกาลเรือมังกร (端午节)	109
การรำลึกถึงชวีหยวน	110
6 วันแห่งความรักของชาวจีน (七夕: 乞巧节)	119
หนุ่มเลี้ยงวัวและเทพธิดาสาวทอผ้า	120
7 เทศกาลจงหยวน (中元节)	141
มู่เจียนเหลียนช่วยมารดา	142
8 เทศกาลไหว้พระจันทร์ (中秋节)	147
ฉางเอ๋อเหาะสู่ดวงจันทร์	148
เรื่องของขนมไหว้พระจันทร์	156
9 เทศกาลจงหยาง (重阳节)	163
10 เทศกาลตงจื่อ (冬至)	165
อาหารในเทศกาลตงจื่อกับตำแหน่งอาจารย์	166
ภาคผนวก :	
วันของเทศกาลสำคัญของจีนในช่วง 10 ปี	173

อารัมภบท

ชาวจีนฉลองเทศกาลต่างๆ มากมายกันตลอดทั้งปี บางเทศกาลก็เป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกสนาน ขณะเดียวกันบางเทศกาลกลับเป็นช่วงเวลาแห่งความเศร้าโศก เนื่องจากชาวจีนเห็นคุณค่าของความผูกพันในครอบครัว พวกเขาจึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับเทศกาลที่เรียกรอการหวนกลับมาอยู่พร้อมหน้ากัน มักกล่าวกันว่า “ครอบครัวจะได้รับการคำนึงถึงเป็นอย่างมากในช่วงเทศกาล” ผู้ที่ต่างจากบ้านไปจะคิดถึงบุคคลอันเป็นที่รักเมื่อถึงช่วงงานเทศกาลเทศกาลปีใหม่ตามปฏิทินจันทรคติเป็นโอกาสที่จะได้สานสัมพันธ์กับครอบครัวอีกครั้ง ส่วนเทศกาลเซงเม้ง(หรือเรียก ชิงหมิง)นั้น เป็นการเชื่อมโยงแต่ละครอบครัวกับบรรพชนและอนุชนของพวกเขา

เด็กๆ โดยทั่วไปมักชื่นชอบเทศกาลที่รื่นเริง เพราะพวกเขาจะได้รับขนมเหนียนเกาและอั่งเปาในช่วงเทศกาลปีใหม่ ได้ลิ้มรสเกี่ยวหลากหลายชนิดในช่วงเทศกาลแข่งเรือมังกร และได้ถือโคมไฟที่สวยงามในค่ำคืนของเทศกาลไหว้พระจันทร์ ความทรงจำในวัยเยาว์อันแสนสุขมากมายของเด็กๆ ได้เชื่อมโยงไปกับการเฉลิมฉลองตามเทศกาลเหล่านั้นนั่นเอง

ความหมายของอาหารตามเทศกาล

เทศกาลปีใหม่(ตามปฏิทินจันทรคติ)

เทศกาลปีใหม่(ตามปฏิทินจันทรคติ) เป็นเทศกาลที่สำคัญที่สุดของจีนทางด้านประวัติศาสตร์ เทศกาลนี้เป็นที่รู้จักในอีกหลายชื่อ เช่น “ช่วงเวลาแห่งการเริ่มต้น” (หยวนเจิน - 元辰), “วันแรก” (หยวนรื่อ - 元日), “วันที่ 1 เดือนอ้าย” (หยวนชัว - 元朔), “การเริ่มต้นของเดือน” (หยวนเจิง - 元正) และเช้าแรกของปี (หยวนตัน - 元旦) ปัจจุบัน เป็นที่รู้จักกันในประเทศจีนด้วยชื่อ “เทศกาลตรุษจีน” (ชุนเจีย - 春节) นี่เป็นช่วงเวลาของการกลับมาอยู่ร่วมกันและยังเป็นเครื่องหมายแห่งการเริ่มต้นใหม่ของจิตวิญญาณ ในอดีตสามัญชนมีชีวิตอยู่อย่างยากจนข้นแค้น วันปีใหม่จึงเป็นหนึ่งในไม่กี่วันที่พวกเขาจะได้จัดงานเลี้ยงด้วยอาหารอันเลิศรส

วันปีใหม่เป็นที่รู้จักกันในชื่อเทศกาลตรุษจีน (ชุนเจีย-春节) ซึ่งหมายถึง “การเริ่มต้นชีวิตอย่างสดชื่น” ในเวลาเดียวกัน ก็นำพาความเจริญเติบโตและความมีชีวิตชีวาเข้าสู่โลกของธรรมชาติ เทศกาลนี้ฉลองกันตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ จนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย (ตามปฏิทินจันทรคติ)

การมีชีวิตอยู่ในสังคมเกษตรกรรมในอดีตกาล หมายความว่า ทุกคนต้องทำงานอยู่ภายในท้องนาทั้งวัน และมีโอกาสแค่ไม่กี่ครั้งที่ทุกคนในครอบครัวจะได้พบปะกันอย่างพร้อมหน้า ยกเว้นแต่ในงานแต่งงานหรืองานศพ ดังนั้น ช่วงเวลานี้จึงจัดขึ้น เพื่อให้ครอบครัวและเพื่อนฝูงได้รับประทานอาหารเย็นร่วมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาและสังสรรค์กันอย่างรื่นเริง เมื่อเวลาผ่านไป กิจกรรมนี้จึงได้พัฒนาเป็นขนบธรรมเนียมในการฉลองปีใหม่

นอกจากนี้ ในชุมชนเกษตรกรรมที่ยากจนในสมัยนั้น คนทั่วไปมีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้น ดังนั้น เทศกาลนี้จึงเป็นโอกาสเพียงน้อยนิดที่พวกเขาจะจัดงานเลี้ยงอาหารอันแสนโอชา ด้วยเหตุนี้ วันปีใหม่จึงเป็นช่วงเวลาของความรื่นเริงและความสนุกสนานมาโดยตลอด

ทำความสะอาดต้อนรับฤดูใบไม้ผลิ (การทำทำความสะอาดครั้งใหญ่)

ก่อนถึงเทศกาลตรุษจีน

ทุกครัวเรือนจะต้องทำความสะอาดครั้งใหญ่ ทุกซอกทุกมุมของบ้านต้องถูกทำความสะอาด เพื่อต้อนรับปีใหม่ แต่

เมื่อถึงวันสุดท้ายก่อนขึ้นปีใหม่ จะต้องนำไม้กวาดไปซ่อนไว้ กล่าวกันว่า ที่ทำเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้โชคลาภถูกพัดกวาดออกไป

อาหารมื้อเย็นที่คนในครอบครัวกลับมารับประทานร่วมกันหรือมื้อครอบครัว

ในคืนวันก่อนปีใหม่หรือวันสุกดิบ ทุกคนในครอบครัวจะมาชุมนุมและรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน เนื่องจากชาวจีนให้ความสำคัญกับความเป็นครอบครัวมาก อาหารมื้อเย็นที่คนในครอบครัวกลับมารับประทานร่วมกัน จึงถือว่าเป็นมื้ออาหารที่สำคัญที่สุดในรอบปี กระจ่างทุก ๆ ที่แต่งงานแล้วและที่อยู่ห่างไกลต่างจะพากันกลับมาบ้านให้ทันวันนี้เพื่อรับประทานอาหารเย็นมื้อนี้ร่วมกัน

การนอนดึก

ธรรมเนียมการอยู่ไต่รุ่งในคืนก่อนปีใหม่เพื่อต้อนรับปีใหม่นี้ เรียกว่า “โส่วซู่ย” (守岁)

คำว่า “โส่ว” (守) แปลว่า ป้องกันหรือเฝ้า ส่วนคำว่า “ซู่ย” (岁) แปลว่า อายุ ดังนั้น “โส่วซู่ย” จึงเป็นคำที่มีนัยแฝงอยู่สองอย่างคือ ผู้สูงอายุจะทำความนิยมโส่วซู่ยเพื่อ “บอกลาอายุเก่า” หรืออีกนัยว่า “ให้รักทะเล้นจนอมวันเวลาอันมีค่า” ส่วนคนหนุ่มสาวจะร่วมธรรมเนียมโส่วซู่ยเพื่อ “อวยพรให้พ่อแม่มีอายุยืนยาว”